

FOKUS

Alfågeln

– Östersjöns eleganta dykand

Alfågel, *Clangula hyemalis*, är en dykand, släkt med ejder, knipa och svärta. Det är en ganska liten and, cirka 45 cm lång med ett vingspann på cirka 75 cm. Den har ett rundat huvud och en kort näbb. Hanarna har långa stjärtspröt. Vingarna är ganska smala och spetsiga, och den flyger lekfullt med snabba vingslag. Landningen i vattnet är däremot mycket klumpig och slarvig. Ruggningsmönstret är komplicerat, med minst tre skilda dräkter under året. I alla dräkter är hanen dock elegant brokig i vitt, brunt och svart med helt mörka vingar.

Sången är vacker med ett läte som påminner om en klarinett. Den består av en ljudlig, nasal, tonren durtreklång beskriven som *a-a-auli*. När stora flockar övervintrar ute i Östersjön ljuder alfågeln kör-sång vida kring.

Alfågeln häckar i arktiska områden i Europa, Asien och Nordamerika. Största delen av det europeiska beståndet häckar på tundraområdena i Ryssland. I Sverige häckar den sparsamt vid sjöar i Norrlands fjällregioner. I september och oktober flyttar den söderut för att övervintra i havet, bland annat i Östersjön. Mycket stora mängder alfågel, drygt en miljon individer, det vill säga huvuddelen av Europas bestånd, övervintrar i Egentliga Östersjön, med stora koncentrationer vid Ho-

Foto: Kjell Larsson

burgs bank och Midsjöbankarna. I april och början av maj samlas alfågeln i norra Östersjöns skärgårdar, runt Ösel och i Finska viken. I mitten av maj lämnar de Östersjön och återvänder till sina nordliga häckningsplatser.

Vid två års ålder blir alfågeln könsmogen. Boet placeras i en grop direkt på mariken vid stranden av små, ofta fisktomma, tundrasjöar. Honan lägger 6-9 ägg som hon ruvar i cirka fyra veckor innan de kläcks. En dag efter att äggen kläckts lämnar ungarna boet. Honorna vaktar ungarna tills de blir flygfärdiga efter cirka fem veckor.

Vintertid består födan främst av musslor och kräftdjur. Ute på musselbankarna dyker alfågeln regelbundet ned till 25 meters djup, och ibland ännu djupare. I sin häckningsmiljö söker alfågeln däremot föda nära ytan, och äter då ofta vattenlevande insekter och andra ryggradslösa smådjur. Under våren kan man i Östersjöns skärgårdar se så kallade albroar. Alfågeln som ligger längst fram i flocken dyker och kommer efter en stund upp längst bak. På

det sättet rullar albron fram.

Nyligen genomförda inventeringar av Europas alfågelbestånd visar tydligt att det har mer än halverats under de senaste 20 åren. Arten har nyligen av IUCN klassats som sårbar på global nivå. I Sverige kategoriseras den som starkt hotad. Orsakerna till den kraftiga nedgången är inte helt klarlagda. Ungproduktionen har varit låg under de senaste åren vilket kan tyda på problem med tillgång på föda i Östersjön eller på högt rovdjurstryck i Arktis. Vuxna fåglar drabbas även av en betydande extra dödlighet på grund av människans verksamheter. Tiotusentals alfåglar dör årligen på grund av illegala oljeutsläpp från fartyg ute till havs. Dessutom drunknar tusentals alfåglar vintertid i fiskenät varje år i främst södra Östersjön. Östersjöns eleganta sångfågel är ännu talrik men den kraftiga negativa beståndsutvecklingen måste brytas.

TEXT Kjell Larsson, Avdelningen för biologi,
Högskolan på Gotland

TEL 0498-29 98 39

E-POST kjell.larsson@hgo.se